

Nagovor mag. Vesne Kerstin Petrič na Nacionalnem simpoziju ob svetovnem dnevu tobaka in ob podelitvi nagrad Svetovne zdravstvene organizacije

Ljubljana, Zdravniška zbornica Slovenije, 25. maj 2023

Spoštovani,

naj vas najprej vse toplo pozdravim na obeležitvi dneva brez tobaka, ki ga tokrat iz pomembnih razlogov praznujemo nekoliko prej. V času, ko bodo drugje po svetu obeležili dan brez tobaka, bomo v Sloveniji praznovali 100. letnico institucionalizacije javnega zdravja. V počastitev te visoke obletnice nas bo v času od 29. do 31. maja obiskal Regionalni direktor SZO za Evropsko regijo dr. Hans Kluge. Tudi v svetovnem merilu izjemno visoka obletnica, če vzamemo v obzir, da letos SZO praznuje šele 75. let. Na generalni skupščini, ki pravkar poteka v Ženevi, je velik poudarek tudi na uspehih in prihodnjih izzivih nadzora nad tobakom. Generalno skupščino je na otvoritvi zasedanja nagovorila Jacinda Ardern, bivša predsednica vlade Nove Zelandije, edine države na svetu, ki je zato, da bi uresničila svoj cilj, družbe brez tobaka, še pod njenimi predsedovanjem sprejela zakon, da rojeni leta 2009 nikoli ne bodo mogli legalo kupiti tobaka. Priznanje za svoje delo je na otvoritvi zasedanja dobila tudi Gro Harlem Bruntlant, bivša generalna direktorica SZO, ki je zaslužna za sprejem Okvirne konvencije za nadzor nad tobakom.

Slovenija je kot nova država, v času ministra dr. Voljča leta 1996 s sprejemom nove, strožje zakonodaje začela svojo pogumno pot na področju tobačne politike. Bila je ena med bolj odločnimi zagovornicami Okvirne konvencij in ob tej priliki iskrena zahvala Tomažu Čakšu (NIJZ), ki je k njenemu sprejemu prispeval z aktivnim in odločnim argumentiranjem na pogajanjih v Ženevi.

S sprejemom zakonodaje leta 2007 smo bili med prvimi državami na svetu, ki so uveljavile prepoved kajenja v zaprtih javnih in delovnih prostorih. Prav tako smo bili s sprejemom zakonodaje leta 2007 med prvimi državami, ki so se odločile za uvedbo enotne embalaže.

Ta uspeh ni naključje, v Sloveniji se je namreč na področju nadzora nad tobakom oblikovala koalicija institucij in posameznikov, stroke in nevladnih organizacije, ki so se v vseh teh letih uspešno zoperstavljale poskusom tobačne industrije, da bi onemogočila javno-zdravstvene ukrepe. Naj spomnim, kako velik je bil pritisk ob sprejemu prepovedi kajenja v zaprtih prostorih, ko so gostinci sporočali, da se bodo zaprli številni lokali in bodo ljudje ostali brez dela, družine pa brez dohodka. Perverzno se je dokazovalo, koliko lokalov se je zaprlo v letu po sprejemu zakona, statistika pa je pokazala, da se jih je prav toliko tudi odprlo. Gostinci so namreč spremenili namembnost in h kavi dodali še sendviče. Zgodilo se ni torej nič, kar je prodajala tobačna industrija, da bi preprečila sprejem zakonodaje.

Naj spomnim tudi, kako je lobistom tobačne industrije uspelo prepričati poslance, da bo Slovenija zaradi uvedbe enotne embalaže predmet tožb in milijonskih odškodnin tobačni industriji zaradi kršenja mednarodnih sporazumov o intelektualni lastnini in blagovnih znamkah. Takim utemeljitvam so stroka in nevladne organizacije uspešno nasprotovali s strokovnimi argumenti in primeri dobrih praks. Mladinske organizacije pa so tudi javno razkrinkale lobista, ki je utemeljeval v svoji vlogi zagovornika intelektualne lastnine pravni in finančne posledice za državo. Enotna embalaža je kot ukrep ostal in se uveljavila.

To je samo nekaj zmag na tem področju res odličnega sodelovanja med stroko na NIJZ, zahvala gre predvsem Heleni Koprivnikar, pripravljalcem zakonodaje in nevladnim organizacijami (Slovenska zveza za tobačno kontrolo, Društvo brez izgovora – organizirani mladi, Društvo za srce in ožilje in številnim posameznikom).

Zakonske določbe v Sloveniji niso nikoli ciljale na kadilce, ampak predvsem na regulacijo tobačnih izdelkov, ki so jo zapovedovale tudi direktive EU, na zagotavljanje okolja brez tobačnega dima in na omejevanje vsiljevanja tobačnih in povezanih izdelkov mladoletnim.

Smo pa ob zakonskih določbah v primarnem zdravstvenem varstvu v odličnem sodelovanju javnega zdravja in primarnega zdravstva razvijali vsem dostopne programe opuščanja kajenja, pri čemer gre zahvala Dominiki Novak in številnim drugim, ki so delali na tem področju na NIJZ in v Centrih za zdravstveno vzgojo, zdaj Centrih za krepitev zdravja. V več programih NIJZ in nevladnih organizacijah smo naslavljali kajenje med otroci in mladostniki in ob tem skrbeli za učinkovito spremljanje na tem področju.

Naj omenim še en ukrep, ki je povezal inšpektorje z mladinskimi organizacijami in sicer skriti nakup, v katerem sodelujejo mladoletni kupci. Ta ukrep in uvedba licenc, ki se jih ob kršitvah lahko tudi odvzame, sta ključna za zmanjšanje dostopnosti do tobaka otrokom in mladostnikom. Do tega ukrepa so namreč v 95 odstotkih lahko kjerkoli kupili tobak, kljub prepovedi prodaje mlajšim od 18 let.

Na žalost pa v Sloveniji še nismo tam kot Nova Zelandija, ki je znižala število rednih kadilcev cigaret že pod 10 odstotkov in se uspešno bliža družbi brez tobaka do leta 2025. Zadali smo si, da bomo imeli manj kot 5 odstotkov kadilcev, kar družba brez tobaka je, do leta 2040. Pot do tja pa bo zahtevala odločne spremembe na dveh področjih: cena tobačnih izdelkov in dostopnost. Slovenija še vedno sodi med države z nizkimi cenami. Čeprav smo v sodelovanju s SZO pred leti dokazovali, da bi zvišanje za 50 centov pomenilo celo v milijonih večje prilive v proračun, z argumenti takrat na ministrstvu za finance nismo bili uspešni. Enako trd oreh predstavlja število prodajnih mest. S 5000 do 6000 prodajnimi mesti, predvsem tistimi v živilskih trgovinah, smo med prvaki v EU. Omejitve glede vidnosti tobačnih izdelkov na prodajnih mestih so sicer vplivale na privlačnost teh izdelkov otrokom, ne pa tudi na omejevanje dostopnosti, ki sodi med enega dokazano bolj učinkovitih ukrepov. Veliko naporov bomo morali vložiti tudi v nadzor nad novimi tobačnimi in povezanimi izdelki.

Trenutni predlog zakona, ki med drugim uvaja tudi prepoved nekaterih za otroke in nove kadilce privlačnih okusov v elektronskih cigaretah, je že deležen neutemeljenih napadov. Uporabljajo se klasični argumenti industrije o pomenu elektronskih cigaret za zmanjševanje škode, čeprav predlog ne prepoveduje elektronskih cigaret, ampak samo okuse, ki ciljajo na nove uporabnike. Diskvalificirajo se nevladne organizacije, ki v Sloveniji že dolga leta tesno sodelujejo s stroko in ne izumljajo svojih argumentov, so povezane z mednarodnimi mrežami na tem področju in so prejemnice nagrad Evropske komisije in SZO. Cel Nacionalni inštitut za javno zdravje se proglašja za svetovalno institucijo, ki je odvisna od političnih pritiskov, ker se ob financiranju iz ZZS in evropskih ter drugih virih, sofinancira za izvajanje z zakonom določenih nalog iz proračuna. Kot sicer tudi javne univerze, inštituti, kot je IJŠ, in druge znanstveno raziskovalne inštitucije, vključno z Inštitutom za biologijo. Nacionalni inštitut za javno zdravje je strokovna inštitucija in ponižujoče je za tam zaposlene raziskovalce in strokovnjake, veliko njih vrhunsko izobraženih in usposobljenih, da se jih obklada z odvisnostjo od politike.

Zato pozivam vse, da se tudi tokrat odzovete in s strokovnimi argumenti javno nasprotujete tem sprevrženim insinuacijam. Do sedaj so nas mediji v prizadevanjih za družbo brez tobaka podprli in niso nasedali dezinformacijam industrije, vendar je tudi res, da smo vedno skrbeli za to, da so pravočasno in ves čas imeli na razpolago znanstveno utemeljene informacije. Neodzivnost na tem, s pritiski industrije, tako obremenjenem področju, sploh v času številnih dezinformacij in diskvalifikacij, tako SZO kot medicinske stroke in še posebej stroke javne zdravja ni opcija.

Naj zaključim z iskrenimi čestitkami vsem, ki neumorno delate na področju nadzora nad tobakom v Sloveniji in s tem našo državo postavljate za vzor številnim drugim državam, ki žal še podlegajo pritiskom industrije. Še posebej se danes v imenu ministrstva zahvaljujem NIJZ za dolgoletno organiziranje teh, za mobiliziranje strokovne in laične javnosti, tako pomembnih dogodkov in za

neumorno delo na številnih področjih nadzora nad tobakom in zagotavljanja pomoči, odvisnim od nikotina.

Želim vam uspešen dan in veliko uspehov pri prizadevanjih za družbo brez tobaka.